

De wieg van het
levensboek stond
in Den Haag
Pag. 3

Nationaal Monument
Plein 1813
Pag. 5

OPRUIMING Tot
50% korting
op dames- en heren merkschoenen

Prins Hendrikstraat 132-134
Den Haag
070 - 363 75 19
JOHAN WASSENAAR Johanwassenaar.nl

De Haagse krant van alle tijden

Familiefeest bij uitstek

Het kerstfeest is in mijn ogen toch wel hét familiefeest bij uitstek. Weken vooraf wordt al beslist 'wie bij wie' komt, wat er gegeten gaat worden en of er wel of geen cadeautjes worden uitgewisseld. En de vraag of we de kunstboom weer zullen optuigen of maar een keer tot de aanschaf van een echte zullen overgaan? Het is een jaarlijks terugkerend ritueel, dat gemakkelijk tot heuse stress kan leiden, terwijl het kerstfeest daar nooit voor bedoeld is geweest. Was die stress er ook in de jaren zestig?

Ik kan het mij absoluut niet herinneren. In de eerste plaats duurde de kerstperiode geen weken, maar hooguit enkele dagen. Bij de meeste gezinnen in onze directe omgeving werd pas een dag of twee voor de kerstdagen een kerstboom aangeschaft. Een echte uiteraard, want kunst-

Bruggetje in het Zuiderpark Foto: M. Paans, Haags Gemeentearchief

bomen bestonden in die tijd nog niet. Hoe vroeger je een boom wilde aanschaffen, hoe duurder ze waren, dus 'effe wachten' op een gunstiger moment, want het moest wel allemaal budgettair verantwoord zijn. Mijn latere schoonvader was zelfs gewend om echt op de laatste dag voor kerst een boompje (moest ook wat kleiner zijn) uit te zoeken, want dan werd er met weggeefprijzen gewerkt. Hij haalde ze op de Haagse markt rond het tijdstip waarop de verkopers een aanvang maakten om de overvloedige voorraad te gaan opruimen.

Mijn vader had meestal wat meer keuze en was altijd op een zogenaamd 'volle' boom uit, zonder kale plekken of lelijke takken. En aanvankelijk werd de voorwaarde gesteld dat er voldoende ruimte was voor kaarsen, want de kerstverlichting

kwam pas later in beeld. Ik kan mij nog goed herinneren dat we vaak een kerstboom hadden met echte kaarsen erin, wat natuurlijk om extra behoedzaamheid vroeg bij het aansteken van die kaarsen, maar het was wel erg mooi. Overigens was het in die tijd al zo dat mijn moeder glycerine aan de waterbak (waarin de kerstboom gezet werd) werd toegevoegd. Dan ging de boom langer mee en zou hij niet al tijdens de eerste kerstdag al de naalden op de grond uitschudden. Ik heb die gewoonte jarenlang gehandhaafd, tot het moment waarop ook wij het verstandiger vonden om over te stappen naar een mooie kunstboom. Nu was het risico van uitvallen in die tijd ook aanmerkelijk groter, want de huiskamer werd nog verwarmd door de ouderwetse kolenhaard en daar was een kerstboom niet lang tegen bestand.

Kerstboom in de wandelwagen. Foto uit 1964, Spaarnestad foto, Wikimedia commons

De versiering in de kerstboom was absoluut eigentijds. Er was niet een bepaalde stijl, maar vooral veel kleur. En natuurlijk waren er al rendieren en kerst-klokken in de boom. De kunstverlichting kwam omstreeks eind jaren zestig in zwang. Meestal waren dat rechtopstaande kaarsen met lampjes erin, de grote variatie is pas later ontstaan. En hoewel mijn ouders niet 'kerks' waren, moest er om de een of andere reden altijd een zelfgemaakte kerkje in de huiskamer staan. Het was weliswaar geen kunstwerk van ongekend niveau,

maar een eenvoudig kartonnen kerkje van wit karton, opzichtig aan elkaar geplakte muren en een dak. En natuurlijk voorzien van rood cellofaanpapier om de keurig ingesneden raampjes te bedekken. Opdat het in het kerkje geplaatste lampje de warmte naar buiten kon uitstralen. Zou mijn vader nu geleefd hebben, dan zou hij zonder enige twijfel een bluetooth-speakertje in het kerkje hebben gezet om er via zijn spotify abonnement mooie kerstliedjes op af te spelen.

Vervolg op pagina 2

Kerstetallage in de jaren zestig. Foto: Jack de Nijs, Anefo, Wikimedia commons

Een goed en
gezond 2024

Kom langs of kijk op starstijlmeubelen.nl

Samen aan alles gedacht!

UITVAARTVERZORGING
J. Henning
www.henning-uitvaart.nl

070 345 48 10

Dag en nacht bereikbaar

Let op! Wij zijn verhuisd:
Laan van Eik en Duinen 38, Den Haag
(Ingang De Oude Hage)

BRIEVENBUS

De gratis rubriek 'Brievenbus' is een zeer populaire!
Hulp nodig of wilt u een reactie plaatsen?
Mail naar redactie@dehaagsetijden.nl

Haagse Geluiden stopt
HAAGSE GELUIDEN
Ruim 3,5 jaar schreef Robert Mindé zijn maandelijkse rubriek Haagse Geluiden; over de beroemde en beruchte bands en muzikanten die Den Haag beatstad rijk was, maar ook over de populaire dansgelegenheden, muziekwinkels en platenzaken. Rob heeft besloten te stoppen met de rubriek; in deze laatste decembereditie leest u dus tevens de laatste Haagse Geluiden, ditmaal over basgitarist Klaasje van der Wal. Bedankt Robert voor alle leuke, muzikale verhalen uit Den Haag!

Op zoek naar

Ik ben op zoek naar een zekere Rebecca, achternaam is mij helaas ontschoten, destijds, in de periode van 2000-2010 als secretaresse werkzaam op het Ministerie van Justitie, meer in het bijzonder de toenmalige Directie Vreemdelingen Beleid. Wij zijn samen nog met mijn auto naar een akoestisch concert van de Golden Earring

geweest en ik heb ook nog goede herinneringen aan een kerstuitstapje van de PV van MvJ naar Oberhausen waar we samen hebben opgetrokken. Ik weet, het is zoeken naar een naald in een hooiberg, en ze zal mij inmiddels alweer lang vergeten zijn, maar ik ben gewoon benieuwd hoe het met haar gaat. Mocht ze nog in Den Haag wonen, wellicht dat ze deze leuke krant ook leest of dat iemand anders mij misschien verder kan helpen? Nooit geschoten, altijd mis, nietwaar?
Peter Petit
Rijswijk01@kpnmail.nl

Start leesclub in Scheveningen of Delft

Houd je van lezen en zou je daar wat meer mee willen doen? Doe mee aan een leesclub. Want samen over boeken praten is leuk én verrijkend. Je bekijkt een boek met andere ogen en ontdekt nieuwe dingen. Bovendien ontmoet je gelijkgestemden. In een leesclub lees je dezelfde boeken en bespreek je deze samen. Elke leesclub maakt

jaarlijks een lijst met boeken die het wil bespreken. Van de gekozen boeken ontvangen leden leeswijzers met achtergrondinformatie en discussievragen. Hiermee zijn de besprekingen verdiepend en inspirerend. Er kan gekozen worden uit uiteenlopende genres, van literatuur, geschiedenis tot filosofie. Maak op zaterdag 13 januari om 11.00 uur vrijblijvend kennis met de leesclubs van Senia in Bibliotheek Scheveningen (Scheveningseweg 333) of op dinsdag 16 januari om 19.00 uur met de leesclubs van Senia in DOK Bibliotheek Delft (Vestplein 100). Toegang is gratis en iedereen die belangstelling heeft voor Senia's leesclubs moderne literatuur is welkom. Bij genoeg animo wordt ter plekke een nieuwe leesclub opgericht. Graag vooraf aanmelden via Bep.denblanken@senia.nl.

De Haagse STADSDICHTER

Victor R. Meijer • vr.meijer@hotmail.com

Mijn eindejaarstraditie

Als straks de kerstboom in de passage straks weer is afgetuigd wordt weer een nieuw Haags jaar door mij toegejuicht en zo zwalkend door de Haagsche straten zit de nostalgie in elke Hagenees, dat kunnen wij niet weglaten. Ik moet het oude jaar uitluiden met geel/wit vocht eens kijken of ze me ergens NIET binnenlaten dat is mijn jaarlijkse afsluiting en dus een mega kroegentocht

ik zie geen touwtjes meer uit de tochtvrije brievenbus
neurie zacht voor me uit het Haags Wilhelmus
een skyline die is getoverd
door iemand met mijn droom
een fluitketel die met de wolken botert
tussen Haagsche tietten,
dat vinden wij hier heel gewoon
Nieuw Babylon is nu al oud,
was toch wel mooi
en voelde heel vertrouwd,

Eerst maar eens naar de Stamboom
en dan het Gouden Hoofd
dan naar de Fiddler en de Pater
via het Hoekpandje, effe bellen
"sorry schat, het wordt wat later"

Door naar café de Vink,
hier moet ik gauw pleiten
Het is me hier altijd te link...
dan naar de Dirty Nelly en de Paap
en ook de Pancho en de Zwarte Ruiter
Ik word oud, ik gaap...
en mijn kop lijkt zo onderhand wel een stouter

toch nog effe naar het Paard en dan de Waag
Ja ik heb er weer goede zin in vandaag...
en nergens hoor ik: "Hey Vic voor jou is hier geen plaats,
hoe ben jij hier dan zo binnengekomen?"
welnee, joh elke Haagse kroeg ziet me altijd graag
en laat het gastvrije nat weer rijkelijk stromen

eenmaal thuis zie ik dat de kerstversiering niet meer brandt
het portiek in red ik nog net zodat ik veilig in mijn bed beland
lieve mensen...
2024 was vroeger nog zo ver vooruit
En nu al weer hier... de toekomst is NU naar verluidt

....ach weet je
ik hou van alle mensen en wens iedereen
Het dubbele van wat ze mij toewensen
Victor R. Meijer

zozeer voor had doorgeleerd,
maar wel erg vaardig in was.
Aan tafel was het altijd wel vol,
met vier kinderen ook niet zo
verwonderlijk. Later kwamen de
diverse vriendjes en verloofdes
van mijn zussen in beeld en
werd het wat drukker aan de
kerstdis.

Oudejaarsavond was ook de
show van mijn vader, want dan
werden er oliebollen gebakken.
Daar was hij een meester in.
Vuurwerk kenden we niet, het
was te duur en te gevaarlijk.

Ton van Rijswijk
avanrijswijk@kpnmail.nl

Vervolg voorpagina**Familiefeest bij uitstek**

Desnoods een kerkgezag, want
hoewel vrij van elk geloof, vond
hij dat gezang best mooi.

Die verlichting in het kerkje is
trouwens wel een afzonderlijke
vermelding waard. Hij gebruikte
daarvoor een fitting met een
fietslampje erin. Die fitting

verbond hij met een batterij,
wat in die tijd van die joekels
van batterijen waren, die je plat
kon neerleggen en waar twee
aansluiters op zaten. Het was
dan de kunst om de fitting met
de batterijpolen zo te verbinden
dat de draadjes daar strak om
heen bleven zitten. En ja, dat

mislukte wel eens en dan ging
het lampje bij het neerleggen
ergens in het kerkje weer uit,
omdat een van de draden ervan
afgeschoven was. Maar mijn
vader was een geduldig mens...

Overigens kan ik mij niet
herinneren dat het met kerst
altijd sneeuwde. Ook in de jaren
zestig werd door velen een witte
kerst gewenst, maar die wens
werd niet altijd consequent
beloond. Qua eetcultuur waren
de kerstdagen bij ons thuis in de
jaren zestig niet echt overdadig.
Laten we zeggen: goed, maar
bescheiden. Fricandeau was een
vast onderdeel van het menu.
Dat werd ook stevast gesneden
door mijn vader, die daar niet

Oranjeplein in de sneeuw, gezien naar de Tullinghstraat. Foto: Paul Hiolten, Haags Gemeentearchief

Uitgeverij De Haagse Tijden
Laan van Meerdervoort 174
2517 BH Den Haag

Ook te volgen via Facebook, Instagram,
Twitter en LinkedIn.

Uitgave:

Uw krant is elke twee weken in
een oplage van tenminste 65.000
exemplaren gratis af te halen op circa
360 distributiepunten in Den Haag,
Zoetermeer, Westland, Delft, Midden-
Delfland, Leidschendam-Voorburg,
Rijswijk, Pijnacker-Nootdorp en
Wassenaar.

Redactie:

De artikelen, verhalen en foto's in onze
krant worden aangeleverd door onze
lezers. De ingezonden artikelen zullen
ook gebruikt worden op de website en
onze sociale media kanalen.

Hergebruik van de artikelen en foto's
is aan de uitgever. Voor de vaste
columnisten geldt een andere regeling.
U kunt uw verhaal insturen naar:
redactie@dehaagsetijden.nl

Abonnementen

Voor € 75,00 per jaar kunt u de krant
in Nederland thuis ontvangen per post.
Buiten Nederland ontvangt u de krant
voor € 95,00 per jaar. Een abonnement
vraagt u aan via www.dehaagsetijden.nl/
abonnement of via de klantenservice.
Alle uitgaves van De Haagse Tijden
kunt u terug vinden op de website
www.dehaagsetijden.nl/archief

Adverteren

Wilt u ook adverteren in De Haagse
Tijden? Vraag naar de mogelijkheden
bij Daphne Brückel en bel 070-3607676
of mail naar info@dehaagsetijden.nl

Hoofdredacteur

Sanne Groeneboer
redactie@dehaagsetijden.nl

Vaste auteurs

John Vroom
Milja de Zwart
Marcello & Els
Robert Mindé

Distributie

Hubbel Den Haag

Fotografie

De Haagse Tijden heeft de moeite
genomen om de rechtmatige eigenaar
van de gepubliceerde foto's te vinden.
Als u meent de publicatierechten te
hebben, kunt u contact opnemen met
de uitgever.

Vormgeving

Brückel Reclame BV

Lezersservice

De lezersservice is te bereiken van
maandag t/m vrijdag van 10 - 12 uur
op: 070 - 345 76 97

De wieg van het levensboek stond in Den Haag

Haalde u vroeger kattenkwaad uit? Wat is uw vroegste herinnering? Wanneer voelt u zich ergens thuis? Wekelijks gaan vrijwilligers in gesprek met ouderen om hun levensverhaal op te schrijven. Een herinneringsboek met foto's is het resultaat. Het fenomeen 'levensboek' ontstond in Den Haag, langer geleden dan de achtjarige Stichting Haagse Levensboeken, die dit nu ondersteunt. Een levensverhaal over het levensboek dat nog lang niet ten einde is.

In de gehandicaptenzorg en in verpleeghuizen voor mensen met dementie bestond al in de tachtiger jaren van de vorige eeuw een zogeheten Reis door de Tijd. Familieleden vulden vragen in over hun dierbare. In deze levensreis schreven ze de antwoorden op volgens een standaardindeling. Hierdoor kreeg de zorg een beeld van de bewoner. In die tijd werkte geestelijk verzorger Wout Huizing voor wat nu zorgaanbieder Reliëf is, in het Haagse woonzorgcentrum Tabitha. Geregeld kwam hij in gesprekken met ouderen een terugkerende uitspraak tegen; mijn leven: daar kan ik wel een boek over schrijven. Maar hoe dan? Toen hij een bijeenkomst voor geestelijk verzorgers bijwoonde over het opmaken van de levensbalans - ofwel 'wat bracht het leven mij' - was dat de aanzet hier wat mee te doen. Als ouderen hun eigen verhaal vertellen, laten ze het verleden makkelijker los, bleek namelijk uit onderzoeken.

Aandacht voor welzijn

Wout Huizing en branchevereniging Arcaris (nu ActiZ) riepen in 2001 de zorginstellingen op: "We moeten oog hebben voor het opmaken van de levensbalans. Het is tijd voor meer evenwicht tussen medische zorg voor cliënten en de zorg voor hun welzijn". Daarop organiseerden ze trainingen voor medewerkers van ouderenzorginstellingen. Tijdens deze trainingen spraken ze in groepen over hoe de zorg op een goede manier kon luisteren naar de verhalen van cliënten. Samen het leven overzien: wat bracht

Na de uitreiking van het Appeltje feliciteert Prinses Máxima alle betrokkenen met dit geweldige initiatief (mei 2009)

het positief én negatief? De ervaring met deze groepsgesprekken zou later goed van pas komen. Het ministerie van VWS vroeg in 2004 namelijk om aandacht voor zingeving bij ouderen. Daar paste het onderwerp 'levensbalans' goed bij.

Een wetenschappelijk onderzoek

Zorgprofessionals en onderzoekers gingen om de tafel zitten. Samen dienden ze een aanvraag in, met een wetenschappelijk onderdeel: wat zijn de effecten van levensverhalen op de zingeving van ouderen? Het ministerie zei 'ja' tegen financiering. Zorgmedewerkers van vier verzorgingshuizen gingen toen aan de slag met levensverhalen van bewoners. Zouden de vertellers hierdoor minder op de bel drukken voor de verzorging, minder medicijnen slikken, langer blijven leven? Wout Huizing trainde de zorgmedewerkers: wat vraag je tijdens gesprekken? Hij bracht ze regelmatig bij elkaar om te praten over hun ervaringen. Een methode ontstond om vragen te stellen. Thijs Tromp, directeur bij Reliëf, doordacht de weten-

schappelijke kant van het onderzoek.

Eigenwaarde en vitaliteit

Langzamerhand ontpopte er zich iets bijzonders. Veel bewoners zagen terug op een mooi, kleurrijk leven, maar niemand kon om de pijn en moeite heen. Iedereen mocht zijn of haar verhaal vertellen. Ze voelden zich gehoord en begrepen door de zorgmedewerkers. Een levensboek versterkte hun eigenwaarde en vitaliteit. Op hun beurt waren de zorgmedewerkers onder de indruk van de levensverhalen en boden beter aansluitende zorg. Zo werd een zeurende mevrouw de leukste vrouw van Nederland. In 2011 promoveerde Thijs Tromp op dit onderzoek met zijn proefschrift *Het verleden als uitdaging*. Hij en Wout Huizing gaven al in 2004 de methode 'Mijn leven in kaart' uit. Deze kreeg de vorm van geïllustreerde kaarten met vragen over allerlei thema's, zoals relaties, opvoeding, werk.

De schrijver als vrijwilliger

Ondertussen werd het steeds duidelijker: de zorg voelde werkdruk, niet iedereen had gevoel voor taal en vond het leuk een levensboek te maken. Wat nu? HOF, het Haagse ondersteuningscentrum voor vrijwilligerswerk, gaf in 2006 het verlossende antwoord met Esmé van der Helm die een zinvol vrijwilligersproject zocht. Een nieuwe formule voor het maken van levensboeken ontstond: de vrijwilliger die schrijft. Afgebakend in tijd, zinvol voor zichzelf en de ander,

Vrijwillige schrijvers, ouderen en organisatoren van het levensboeken-project, bij HOF dat nu PEP heet (mei 2009)

Afgelopen jaar kregen 28 senioren in Den Haag-West hun levensboek in handen

met een concreet resultaat. Esmé van der Helm vond tien vrijwilligers, en een pilotproject werd geboren. De schrijvers bleken veel meer tijd te hebben om ouderen aandacht te schenken en ze ondervonden plezier. HOF zette het project verder op. Esmé van der Helm matchte schrijvers met vertellers. Zij, Wout Huizing en Marie-Elise van den Brandt gaven trainingen aan vrijwilligers. Ook een levensboekencafé riepen ze in het leven. Schrijvers deelden daar hun ervaringen en enthousiasmeerden elkaar. In 2009 kwam zogeheten de kers op de taart. Uit 1800 projecten koos het Oranjefonds de Levensboeken als beste inzender. Prinses Máxima overhandigde Esmé het Grote Appeltje van Oranje: met weinig middelen realiseren jullie een succesvol en goed te kopiëren project. En het levensboek rolde zich inderdaad landelijk uit, vooral naar welzijnsorganisaties toe.

Stichting Haagse Levensboeken

Donkere wolken pakten zich in 2013 samen. HOF fuseerde en werd het Haags vrijwilligerscentrum PEP. Er was geen geld meer voor Levensboeken. Enthousiaste vrijwilligers richtten - ondersteund door PEP - eind 2014 de zelfstandige

Stichting Haagse Levensboeken op. Sindsdien blijft 'het levensboek' zich professioneel ontwikkelen. Het nietje door enkele A4-tjes is uitgegroeid tot een gebonden boek via een internet-uitgeverij. De vrijwilligers krijgen verdiepende schrijfcursussen en delen ervaringen in schrijverskringen. Zij en hun vertellers komen niet alleen uit Den Haag, maar inmiddels ook uit Leidschendam-Voorburg en Rijswijk. Zo'n 600 unieke levensboeken kwamen tot stand. Kortom, een levensverhaal dat verdergaat. Volg het op www.haagselevensboeken.nl.

Met veel dank aan Wout Huizing en Eugenie de van der Schueren voor hun input voor dit artikel.

Plony Kester en Hanneke Sas
ahmkester@haagselevensboeken.nl

Een levensboek: iets voor u? Vertelt u graag uw levensverhaal? Of schrijft u liever een levensboek? Meld u aan als verteller of schrijver via info@haagselevensboeken.nl of bel Plony Kester 06 4437 6092, ook voor meer informatie.

Tineke: schrijver, 67 jaar
Sinds 2015 ben ik actief als schrijver. Mijn zesde boek was met Herman en zijn levensverhaal. Altijd al was ik geïnteresseerd in de levensloop van mensen: in wat de ander beleeft en raakt én ik houd van schrijven. Een levensboek schrijven is een intensief, positief proces. Een goede klik tussen verteller en schrijver is erg belangrijk: met Herman was die er!

Levensboek in handen

Kom Haags Ontmoeten

De plek voor ouderen
én hun mantelzorgers.

Kom bij ons langs of neem een
kijkje op haagsontmoeten.nl voor
onze openingstijden en locaties.

HAAGS ONTMOETEN
Uw plek in de wijk

Kom langs
en maak
kennis

Senioren
hulp Nederland
Meer dan alleen verhuizen...

Vrijblijvende offerte?
BEL: 070 - 306 16 96

Senioren-verhuizing
Volledig verzorgd!

Woning-ontruiming
Huur- en koopwoning

Schilder-en kluswerk
Stofferen en behangen

Spoed-oplevering
Binnen 7 dagen leeg

de beste in
VERHUIZEN EN ONTRUIMEN
Senioren

www.seniorenhulp.com

novodent Behandeling aan huis

Een team van prothesespecialisten

Wij komen **gratis** bij u thuis voor het maken van nieuwe protheses of het corrigeren en repareren van uw huidige protheses. Met onze kennis en vaardigheden kunnen wij u perfect van dienst zijn!

• Voor het maken van nieuwe kunstgebitten
• Pasvormcorrecties en reparaties
• **Gratis** behandeling aan huis
• 75% vergoeding vanuit uw basisverzekering, 25% eigen bijdrage
• Rechtstreekse vergoeding door uw zorgverzekeraar

Enrico, Martijn, Jasper en John Jellema

Tel: 070-3555790
info@novodent.nl

Valkenboskade 466
2563 JK Den Haag
(Hoek Laan van Meerdervoort
recht t.o. halte tram 3 en 12)

www.novodent.nl

PHF P.H. Frauenfelder

- loodgieters
- installatie
- daktechniek
- 24h service

www.phfrauenfelder.nl

Vestiging Den Haag

Oude Haagweg 617
2552 GK Den Haag
T 070 - 325 44 40
info@phfrauenfelder.nl
www.phfrauenfelder.nl

Vestiging Rotterdam

Graafstroomstraat 35b
3044 AN Rotterdam
T 010 - 850 12 00
info@phfrauenfelder.nl
www.phfrauenfelder.nl

Service

Sanitair

Verwarming

Woning aanpassing

Dak

Nationaal Monument Plein 1813

Nederland is vertrouwd met het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam. Ieder jaar vindt daar de herdenking van de oorlogsslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog plaats. Minder bekend is het Nationaal Monument in Den Haag op Plein 1813. Het is enigszins in de vergetelheid geraakt terwijl het staat voor een zeer belangrijke, historische gebeurtenis: onze verkregen Onafhankelijkheid.

Nederland kent in haar geschiedenis twee momenten dat we onafhankelijk werden: in 1648 van Spanje en in 1813 van Frankrijk. Beide keren werden wij door de internationale gemeenschap erkend als soevereine staat. In de Verenigde Staten wordt de onafhankelijkheid van Engeland jaarlijks op 4 juli groots gevierd met optochten, festivals en vuurwerkshows en is het een nationale feestdag. Wij doen dat niet en beschouwen onze onafhankelijkheid als normaal. In de negentiende eeuw was men daar niet zo zeker van. De ont-hulling van het monument werd heel sober gehouden, koning Willem III bleef op de achtergrond en dit alles om Frankrijk niet tegen het hoofd te stoten!

Het jaar 1813

In 1862 kwam een groep industriëlen en bankiers bijeen om een Commissie in te stellen die een nationaal gedenkteken voor de gebeurtenissen van 1813 moest realiseren. In dat jaar was namelijk prins Willem Frederik, de zoon van stadhouder Willem V in Scheveningen aangekomen op uitnodiging van de tijdelijke regering, onder leiding van het Driemanschap Gijsbert Karel van Hogendorp, Frans Adam van der Duijn van Maasdam en Leopold van Limburg Stirum. Willem Frederik was met zijn ouders en de rest van

Landing prins Willem Frederik, Wikimedia Commons

de Oranjefamilie in 1795 naar Engeland gevlucht en in ballingschap gegaan. Franse troepen bezetten Nederland en Napoleon benoemde zijn broer Lodewijk Napoleon tot koning. Die moest in 1810 echter aftreden, waarop Nederland werd ingelijfd door Frankrijk en de Republiek der Verenigde Nederlanden formeel ophield te bestaan.

Het Franse bestuur raakte echter verzwakt door het dramatische verloop van Napoleons veldtocht naar Rusland en zijn nederlaag op de terugtocht bij de Slag van Leipzig. Dit was voor het Driemanschap het sein actie te ondernemen en Van Hogendorp reisde af naar Londen. Van Hogendorp was stadspensionaris van Rotterdam, stond op goede voet met de Oranjes en werd alom gerespecteerd als staats-

Het Driemanschap op het monument op Plein 1813

rechtgeleerde. Hij was het die de eerste Grondwet van Nederland schreef en de structuur van het huidige staatsbestel ontwierp. Hij was dus de aangewezen man om Willem Frederik ervan te overtuigen naar Nederland terug te keren en wel als soeverein vorst. Na bekrachtiging van de grondwet door de Staten-Generaal kon vervolgens als koning de eed van trouw worden afgelegd, hetgeen ook zo geschiedde.

De aankomst in Scheveningen was symbolisch goed gekozen. Op de plaats waar zijn vader als stadhouder het land had verlaten zette hij als soeverein vorst weer voet aan wal en kreeg een groots onthaal. De Redder des Vaderlands was gearriveerd. Een Gedenknaald op de Boulevard van Scheveningen herinnert aan deze gebeurtenis.

Het monument

Het ontwerp voor het monument kwam niet zonder slag of stoot tot stand. Binnen de

Plein 1813, het monument in Willemspark. Foto: Ahmed Elnagar, Wikimedia Commons

commissie waren de meningen verdeeld over waar de nadruk op moest liggen: koning Willem I of het Driemanschap. De industriëlen in de commissie zagen het liefst een prominente plaats voor de koning vanwege zijn verdiensten voor de ontwikkeling van de economie. Politici zagen liever het Driemanschap hoog op het podium vanwege hun rol na de Franse bezetting en de bestuurlijke inrichting van het koninkrijk. De commissie schreef daarom een prijsvraag uit met als opdracht aan beide zaken aandacht te besteden. Er kwam een groot aantal inzendingen binnen en twee daarvan sprongen eruit.

Natuurlijk was hierover ook weer het nodige te doen, maar nu ging het om de artistieke uitwerking. Uiteindelijk werd gekozen voor een klassiek monument met bronzen beelden, op een sokkel van natuursteen. De discussie over wie de meeste aandacht moest krijgen, werd gesloten door de Maagd van Holland op de top te plaatsen met aan haar voeten een gebroken ketting, symbool voor de verkregen onafhankelijkheid. Dit is ook te zien in het Vrijheidsbeeld bij New York. De koning en het Driemanschap staan halverwege de sokkel, op gelijke hoogte met tussen hen in twee vrouwenfiguren die de Geschiedenis en Godsdienst verbeelden.

Het beeld is met 22 meter on-Nederlands hoog. Het plein maakt een grootse indruk, met aan de randen statige villa's en grote kastanjabomen. Het geheel straalt allure uit. Desondanks trekt het weinig belangstelling. Het ligt uit de loop van het centrum, een brede weg om het monument nodigt niet uit het van dichtbij te bekijken en het ontbreken van een jaarlijkse herdenking op 30 november werkt ook niet mee. Het getuigde van een vooruitziende blik van het gemeentebestuur om in ieder geval het Willemsplein, waar het beeld werd geplaatst, om te dopen tot Plein 1813. Zo krijgt het Nationaal Monument voor onze Onafhankelijkheid toch nog betekenis.

Ton van der Pijl
tonvanderpijl212@gmail.com

Gedenknaald Scheveningen. Foto: Loek Tangel, Wikimedia Commons

Gijsbert Karel van Hogendorp, Wikimedia Commons

Hoe Den Haag **groen** licht

Op dinsdag 21 augustus 1928 springt, onder grote publieke belangstelling, voor het eerst in Nederland een verkeerslicht op groen. Dat gebeurt bij het kruispunt Laan van Meerdervoort met de Waldeck Pyrmontkade. Het is de afronding van vele maatregelen die de Haagse politie in het begin van de vorige eeuw heeft genomen om het verkeer in veilige banen te leiden. Maatregelen die noodzakelijk zijn omdat door de komst van fiets en auto het karakter van het stadsverkeer ingrijpend verandert.

Tot het begin van de twintigste eeuw bestaat het verkeer in de Haagse binnenstad voornamelijk uit rytuigen, handkarren en voetgangers. Toch blijft het op den duur noodzakelijk het stadsverkeer enigszins te regelen. Daarom verschijnen in december 1893 in Den Haag de eerste verkeersborden. Op de hoeken van de drukste straten plaatst de gemeente borden met de tekst RECHTS HOUDEN AANBEVOLEN. Of het publiek zich aan dit verzoek heeft gehouden, valt te betwijfelen.

Want twintig jaar later - omstreeks 1910 - is het verkeer niet alleen toegenomen, maar er ontbreekt ook regelgeving. Auto's, rytuigen en handkarren halen elkaar links en rechts in, elektrische trams vormen rijdende obstakels die niet van hun baan wijken en daar tussen door zoeken fietsers hun weg. Kortom, het is een vrijgevochten bende op de Haagse straten en pleinen, en van handhaving is weinig of niets te merken. Alleen bij belangrijke gebeurtenissen, bijvoorbeeld aan het hof of bij de opening van de Staten-Generaal regelt de politie het verkeer, zodat hoogwaardig-

heidsbekleders ongehinderd de plaats van bestemming kunnen bereiken. Een tragisch ongeluk is aanleiding hier verandering in aan te brengen.

De verkeersknuppel

Op 29 juni 1912 wordt op het kruispunt Rijnstraat/Bezuidenhoutseweg een fietser door een auto aangereden. Het slachtoffer overlijdt enkele dagen later. Dit ongeluk krijgt in de kranten extra aandacht omdat het slachtoffer de oud-burgemeester van Maartensdijk blijkt te zijn. Voor de politie is dit ongeluk aanleiding om zo snel mogelijk maatregelen te treffen om de veiligheid op dit kruispunt te bevorderen. Dat het slachtoffer

“In 1923 krijgt de Haagse verkeersbrigade de beschikking over zes rode Indian motoren met zijspan.”

tot Haagse notabelen behoort, met de bijbehorende uitgebreide publiciteit, zal ongetwijfeld een rol hebben gespeeld.

Begin juli 1912 wordt een politieagent gepromoveerd tot verkeersagent. Met als taak het verkeer op het kruispunt

Rijnstraat/Bezuidenhoutseweg te regelen. Dat gebeurt met een witte verkeersknuppel. Bestuurders die het kruispunt naderen, geven met een handgebaar hun richting aan en de verkeersagent geeft met de knuppel aan of zij mogen doorrijden. Spoedig verschijnen ook op andere drukke kruispunten verkeersagenten. Hierdoor ontstaan nieuwe problemen want de agenten krijgen van hun leidinggevende vaak tegenstrijdige instructies om het verkeer te regelen. Bovendien is het voor de weggebruikers niet altijd duidelijk wat al dat gezwaai met die knuppel betekent. Zo wordt het kruispunt een punt van verwarring.

De verkeersdictator

Dit verandert in 1921. In dat jaar wordt de Haagse verkeersbrigade ingesteld. Deze brigade bestaat uit 51 speciaal opgeleide agenten en twee inspecteurs. In 1923 krijgt de brigade de beschikking over zes rode Indian motoren met zijspan.

Verkeerslicht Grote Marktstraat. Foto uit 1974, Fotoburo Thuring, Haags Gemeentearchief

De leiding berust bij hoofdinspecteur Cornelis Snethlage. Snethlage zal landelijk bekend worden door zijn lezingen en radiopraatjes over het verkeer in het algemeen en dat in Den Haag in het bijzonder. Door de vele verkeersmaatregelen die hij invoert en die door iedereen - van chauffeur tot voetganger - moeten worden nageleefd, krijgt hij de bijnaam 'verkeersdictator'.

Herkenbaarheid

Een van de eerste problemen die moeten worden opgelost, is de herkenbaarheid van de verkeersagent; vooral in het donker. De witte verkeersknuppel waarmee de agenten aanvankelijk het verkeer regelen, blijkt niet te voldoen. Daarom wordt de rechter mouw van het uniform van de verkeersagent versierd met een witte manchet met zwarte strepen. Hierdoor zijn de aanwijzingen beter zichtbaar. Met als bijkomend voordeel dat nu duidelijk is of het publiek te maken heeft met een 'gewone' agent of met een verkeersagent. Maar verkeersagenten blijven - ondanks de manchet - in het donker onzichtbaar. De oplossing is een ingenieus verlichtingssysteem dat aan de pols van de verkeersagent wordt bevestigd en dat oplicht wanneer hij

Neonverkeerslicht Grote Marktstraat. Foto uit 1935, Haags Gemeentearchief

zijn arm beweegt. Ook dit is in de praktijk geen verbetering. Wanneer hij zijn arm niet beweegt is hij in het duister nog steeds onzichtbaar. De volgende stap is de invoering van de witte verkeersjas; bekend van de Londense bobby's. Dit is een vooruitgang, want de witte gedaante is nu van verre herkenbaar. Wel worden de agenten in de avonduren aangezien voor spoken!

'Horror' paaltjes

Een ander probleem is: hoe zorg je ervoor dat weggebruikers zich aan de verkeersregels houden wanneer een verkeersagent ontbreekt? Met andere woorden, hoe dwing je weggebruikers rechts te houden en geen bochten af te snijden als er geen toezicht is? Men denkt dit te kunnen bereiken met betonnen verkeerspaaltjes, voorzien van elektrische verlichting, die rechts

De motorbrigade van de Politie, vermoedelijk bij het Alexanderplein. Foto uit 1927, Haags Gemeentearchief

kreeg

Verkeersagent Bezuidenhoutseweg-Rijnstraat. Op de achtergrond tramlijn 3. Foto uit 1920, Haags Gemeentearchief

Haags Gemeentearchief

gepasseerd moeten worden. In 1926 wordt een begin gemaakt met het plaatsen van deze paaltjes op vluchtheuvels. Al gauw blijkt dat er sprake is van 'horror' paaltjes. In het eerste jaar worden negen paaltjes omvergereden. Drie jaar later sneuvelen er 28 paaltjes. Dit is verbazingwekkend want ze zijn ook in het donker duidelijk herkenbaar en de maximumsnelheid in Den Haag is op dat moment dertig kilometer per uur. Als oorzaken wordt onder andere gegeven: een beslagen voorruit of verblind door een tegenligger of 'gewoon' dronken achter het stuur.

Aan al deze maatregelen, van verkeersknuppel tot verkeerspaaltje, zijn bezwaren verbonden. Het wordt steeds duidelijker dat gezocht moet worden naar een systeem waarmee het

verkeer wordt geregeld en dat bovendien 24 uur werkzaam is. De oplossing wordt gevonden in Berlijn.

Een reisje naar Berlijn

In het najaar van 1926 wordt in Berlijn een internationale politietentoonstelling gehouden. Politiefunctionarissen - en criminelen - uit heel Europa bezoeken deze tentoonstelling om de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van misdaadbestrijding te zien. Zo is op realistische wijze een plaats delict gereconstrueerd (met alle bloedige details) en wordt getoond hoe de politie de moordenaar op het spoor is gekomen. Maar de publiekstrekker is toch wel de afdeling met in beslag genomen pornografisch materiaal.

Ook een delegatie van de Haagse politie, bestaande uit hoofdcommissaris Van 't Sant en hoofdinspecteur Snethlage, vertrekt naar Berlijn. Wat ze van de tentoonstelling vinden, is niet meer te achterhalen. Wel komen ze vol lof terug over de wijze waarop het verkeer in deze wereldstad wordt geregeld; namelijk door kasten die in drie kleuren lichtsignalen uitzenden. Wel is er enige twijfel of dit systeem ook hier kan worden toegepast. Duitsers zijn gedisciplineerder dan Nederlanders! Maar een belangrijk voordeel is dat dit systeem tot besparingen kan leiden. Dit argument geeft de doorslag.

Amerikaans systeem

De Berlijnse verkeerslichten die de Haagse heren zien zijn een Amerikaanse uitvinding; gebaseerd op het seinenstelsel van de spoorwegen. Het octrooi berust bij General Electric. Den Haag bestelt daarom deze verkeerslichten in Amerika. In de loop van 1928 worden ze geleverd. De eerste verkeerslichten worden in augustus 1928 geplaatst op de kruising Laan van Meerdervoort met de Waldeck Pyrmontkade. Agenten geven, met behulp van een schoolbord, aan het toegestroomde publiek uitleg over de betekenis van de kleuren. Rood is stoppen, groen is rijden maar de betekenis van geel (tegenwoordig oranje) blijft onduidelijk. Na enkele dagen wordt besloten deze tussenkleur buiten werking te stellen! Ook zijn er verkeerslichten besteld voor de Strandweg op Scheveningen. Bij de aflevering blijkt dat ze zwaar beschadigd zijn en wordt van plaatsing afgezien.

Lichtreclame

In 1932 neemt Den Haag een proef met een nieuw soort ver-

keerslicht. Op de hoek Laan van Meerdervoort/ Anna Paulownastraat wordt een verkeerslicht geplaatst dat bestaat uit vier rode en vier groene neonringen. Deze ringen verspringen van buiten naar binnen en omgekeerd van kleur; net een lichtreclame. Het gevolg is dat in Den Haag tot begin jaren vijftig twee verschillende verkeerslichten

hebben gefunctioneerd!

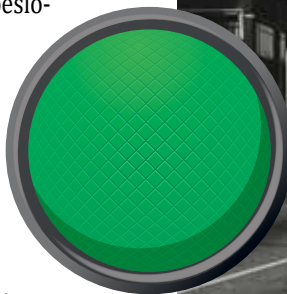
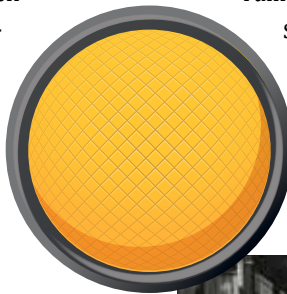
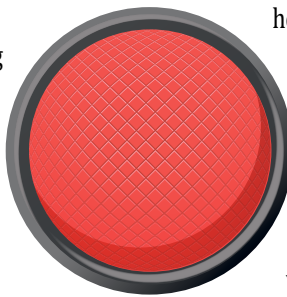
Eigenlijk is dat niet zo vreemd, want omstreeks 1930 kende iedere gemeente zijn eigen verkeersregels en waren er in Nederland ruim tweehonderd verschillende, plaatselijke verkeersborden. De automobilist of fietser kon daarom door onwetendheid in een andere

stad een bekeuring krijgen voor iets dat in zijn woonplaats was toegestaan. Pas met de Wegenverkeerswet 1950 zijn landelijk uniforme verkeersregels en -borden ingevoerd en werd het drie fasen verkeerslicht (rood, oranje, groen) de standaard. Zo kwam een einde aan het cirkelvormige verkeerslicht.

Stoplicht

In dit artikel heb ik het woord stoplicht niet gebruikt. Bij de invoering van de verkeerslichten is overwogen ze aan te duiden als stoplichten. Maar dit woord werd al gebruikt voor de remlichten van auto's en kon dus tot verwarring leiden. Wel had Den Haag bij de invoering van de verkeerslichten ook de primeur van... de stopstreep.

Kees de Raadt
raadtvandeleeuwen@ziggo.nl

Verkeerslicht voor voetgangers op de Laan van Nieuw Oosteinde te Voorburg. Foto uit 1976, Robert Scheers, Haags Gemeentearchief

Ontploffing in de Gerard Doustraat

Op maandagochtend 9 oktober 1967 worden de bewoners van het Schilderswijk opgeschrikt door een enorme knal. De oorzaak is een ontploffing in de kelder van de Rooms-Katholieke kleuterschool 't Trefpunt, gelegen aan de Gerard Doustraat. De dag begint zoals altijd. De meeste mannen zijn al vroeg de deur uit gegaan om brood op de plank te brengen. Op straat lopen moeders en kinderen naar de vele scholen in de buurt. Zo ook in de Gerard Doustraat. In de nieuwe, nog niet officieel geopende kleuterschool van de Heilig Hart parochie, zitten 170 kinderen. In de klas wordt het jonge grut hartelijk verwelkomd door de juffrouw. Op de gang en in de lokalen is het druk. Ouders, kinderen en schoolpersoneel zorgen voor veel geroezemoes. Hier en daar valt er een traan als een moeder afscheid neemt. Het belsignaal om half negen zorgt al snel voor orde en rust. Na het ochtendgebed wordt enthousiast met de les begonnen.

In de kelder van het schoolgebouw, die ook dienstdoet als schuilkelder, zijn drie monteurs geconcentreerd bezig met het aanleggen van een elektrische kabel. Het zijn de 54-jarige C.J.A. Vink, de 39-jarige G. Willemsteijn en de 28-jarige A.H.W. Krul. Allen werkzaam voor het Gemeentelijk Energie Bedrijf (GEB) en de Haagse Gemeentewerken. Het is half tien als de klus geklaard is en de boel wordt opgeruimd. Monteur Krul verlaat als eerste de kelder. Hij is maar net boven als achter hem een zware ontploffing zorgt voor een drama van ongekende omvang. Door de steekvlam in de benauwde ruimte van de kelder raken de achtergebleven mannen zwaargewond. Monteur Vink weet met pijn en moeite op eigen kracht de kelder te verlaten, maar voor zijn collega Willemsteijn is de weg naar boven een niet te nemen hindernis. Een surveillerende politieagent die als eerste ter plaatse is, springt met gevaar voor eigen leven de kelder in en sleept de met brandwonden bedekte monteur naar buiten. In kritieke toestand worden de werklieden naar het Zuidwal ziekenhuis gebracht. Maar voor Willemsteijn is het dan al te laat. Enkele uren na de ontploffing overlijdt de 39-jarige monteur. Zijn

Gerard Doustraat, gezien richting Jan van Goyenstraat anno nu. Foto: Harry van Reeken, Haags Gemeentearchief

54-jarige collega Vink vecht ruim een week voor zijn leven. Een strijd die niet gewonnen wordt.

Tijdens de explosie trilt de houten kleuterschool op zijn grondvesten. Op dat moment krijgen vijfendertig kleuters in een klaslokaal boven de kelder muzikaal onderwijs van de zeventienjarige kleuterleidster in opleiding Marian Kempen. Ze heeft net een van haar kinderen voor de klas geroepen om een liedje te zingen als een enorme knal en glasgerinkel een vroegtijdig einde maakt aan het optreden. Het meisje wordt door de luchtdruk tegen de grond gesmakt. Door de ontploffing worden in het lokaal alle ramen en een deel van de sponningen weggeslagen. De druk is zo groot dat de

kinderen naar het raam worden gezogen waar de glassplinters en -scherven rondspatten. In paniek rennen de geschrokken kinderen huilend en angstig door de chaos van omgevallen stoeltjes, tafeltjes en speelgoed naar buiten. Daar worden ze door het schoolpersoneel opgevangen en naar de speelplaats achter de school gebracht. Vijf kleuters lopen door het vallend glas schrammen en snijwonden op. De ravage in de school is enorm. Het interieur ziet er na de explosie uit alsof er een windhoos heeft gewoed. De meubelen en de vloer zijn bezaaid met duizenden glasscherven. Dankzij het koelbloedige optreden van de kleuterleidsters wordt paniek voorkomen. Ondertussen veroorzaakt de ontploffing een ongekende schrikreactie onder de buurtbewoners die een uur eerder de kinderen naar school hebben zien gaan. Met angst en beven rennen de uiterst bezorgde moeders over een meterslange pad van glasscherven naar de plek des onheils om hun geschrokken kroost op te halen.

Halverwege de Gerard Doustraat worden de ouders en buurtbewoners door de politie op veilige afstand gehouden. Ook wordt er een plaatselijk rookverbod afgekondigd. De oorzaak van de ontploffing is immers nog niet bekend. De paniek

Belangstelling bij de school, na de gasontploffing in de kelder van de kleuterschool aan de Gerard Doustraat. Foto: Stokvis, Haags Gemeentearchief

en de angst op straat is groot. Achter geplaatste dranghekken en mannen in uniform informeren bezorgde moeders naar de toestand van de kinderen. De onzekerheid is voor een aantal ouders zo groot dat er paniek uitbreekt. Veel mensen lopen huilend op straat. Volgens een doodsbanne buurtbewoonster die de bombardementen in de Tweede Wereldoorlog van nabij heeft meegemaakt, lijkt het wel of er een raket is ingeslagen. Een voorbijganger verklaart dat hij tijdens de ontploffing een steekvlam uit de kelder heeft zien komen. "Ik rende het schoolgebouw binnen. Bij de achterdeur zag ik tientallen kinderen opeengedrongen staan. Het waren de kinderen van mejuffrouw Marian Kempen."

De kracht van de explosie is enorm. In de kelder is de vernieling compleet. De stalen toegangsdeur is geheel weggeslagen. Vuistdikke betonplaten zijn als dunne takjes doormidden gebroken. De ijzeren hekken bij het schoolpleintje worden verbogen teruggevonden op het dak van de school. Zware putdeksels vliegen door de lucht en komen tientallen meters verder op straat terecht. Ook de huizen in de buurt raken beschadigd. De luchtdruk heeft in de smalle Gerard Doustraat, de Teniersstraat en de Van Miereveltstraat meer dan driehonderd ruiten van particuliere woningen vernield. Tot in de wijde omtrek liggen er glassplinters op straat. Al snel na de ramp begint het onderzoek naar de aard van de ontploffing. Monteur Krul die op tijd en ongeschonden de kelder heeft verlaten maar wel in shock is geraakt kan niet vertellen hoe de explosie is ontstaan. Aanvankelijk wordt aangenomen dat het

kleine, op propaangas brandende lampje die de monteurs gebruikten bij hun werkzaamheden de ontploffing heeft veroorzaakt. Bij onderzoek door de brandweer blijkt dat de gasfles en lamp in orde zijn. Al snel daarna ontstaat het vermoeden dat er aardgas uit een kapotte leiding is ontsnapt. Ook de aanwezigheid van rioolgas door een kapotte riool wordt niet uitgesloten.

Deskundigen van de arbeidsinspectie en van het gerechtelijk laboratorium van het Ministerie van Justitie stellen na gedegen onderzoek vast dat de ontploffing waarschijnlijk te wijten is aan aardgas in de schuilkelder onder de school. De aanwezigheid ervan is het gevolg van een lek in de leiding onder het wegdek van de Gerard Doustraat. Het ontsnapte gas is door een ventilator, die zorgt voor de aanvoer van verse lucht, de kelder ingeblazen. Met als gevolg dat het door de nietsvermoedende monteurs gebruikte lampje onbedoeld fungeert als een dood en verderf zaaiende ontsteker. Gezien de enorme ravage is het een wonder dat er niet meer slachtoffers zijn gevallen.

Nadat de straat is vrijgegeven beginnen de omwonenden van de kleuterschool met het opruimen van de immense hoeveelheid glasscherven. Ze worden daarbij geholpen door personeel van de Haagse gemeentereiniging. De schade wordt geraamd op ruim vijftientigduizend gulden die door de gemeente Den Haag op zich wordt genomen. In de Schilderswijk is de dramatische gebeurtenis nog lang het onderwerp van gesprek.

Jan Kaffa
jankaffa@hotmail.com

Gerard Doustraat, hoek Jan van Goyenstraat naar Houtzagerssingel gezien. Rechts de muur van het Sociaal Wijkcentrum Schilderskwartier. Foto uit 1969, Jaap Rijkenberg, Haags Gemeentearchief

Vroem, Vroom...

In elke editie van De Haagse Tijden stapt autojournalist John Vroom weer even in een auto die vroeger door Den Haag reed.

Alfa Romeo Sud Ti

Van huis uit ben ik opgegroeid met de liefde voor Italiaanse auto's. Mijn eerste auto was een gloednieuwe Fiat 850 Sport Coupé en dat warme gevoel voor het Italiaanse product ben ik nooit meer kwijtgeraakt. Ik kan mij nog de introductie van de AlfaSud herinneren. Ter promotie stond hij tentoongesteld in een warenhuis of modezaak in winkelcentrum In de Bogaard in Rijswijk, wat heel bijzonder was voor die tijd.

Een heel interessante move van Alfa Romeo om begin jaren tachtig deze prijsprettige Alfa te introduceren met, nieuw voor dit merk, voorwielaandrijving. Zij hebben er ook spijt van gehad, want met dit model is de kreet 'ze roesten al in de folder' ontstaan. Want inderdaad was dit het geval door een slechte metaalkwaliteit die de fabriek in het zuiden van Italië, vandaar de naam Sud, hanteerde.

Desalniettemin heb ik drie Suds gehad met geen spoor van roest. Mijn eerste was de Sud Ti. Een waanzinnig mooie tweedeurs Sud-uitvoering, met een aantal sportieve elementen ten opzichte van de vierdeurs. Ik kan mij nog herinneren dat ik helemaal gek was van deze Ti en ben op een zondag bij de dealer gaan kijken met vriendin Sophie Bij, met de neuzen tegen de etalageruit. Een week later

ben ik gaan proefrijden met een toenmalige vriend Peter de Klerk. Hoe heerlijk liet die demo zich ver in het rode vlak van de toerenteller jagen. Ik kocht de Sud Ti bij Alfa Romeo-dealer Hans Maasland in Valkenburg, van wie dochter Jacqueline in de jaren negentig bij mij solliciteerde en werd aangenomen als PR-assistente bij AkzoNobel in het kader van de viering van het 200-jarig bestaan van het merk Sikkens. Grappig hè, maar dat terzijde. Typerend voor de Sud was de schuin aflopende achter-

kant, eindigend in een loodrecht aflopende kofferdeksel. Allereerst twee grote portieren, een matzwarte grille met aan iedere kant twee Jodium koplampen en een spoiler onder de voorbumper en ook aan de achterzijde een spoiler die als een zwarte en dynamische band een nieuwe dimensie gaf aan de carrosserie-lijn. Sportieve velgen en rozetten op de bumpers. Bijzonder aan de Sud was dat hij vijf versnellingen had, want dat was in die tijd nog niet gebruikelijk. En vooral dat snerpende Boxer-motor

uitlaatgeluid. Echt autorijden dus. En dat interieur, ook zo iets fraais. Mooi, dikleren driespaaks sportstuur dat verstelbaar was. Onder het stuur de choke en afgezien van de tuimelschakelaar voor de alarmknipperlichten geen knoppen. Ruitenwissers, verlichting, ruitensproeiers en claxon werden bediend door de stuurhendels links en rechts. Bijzonder was dat het contactslot links van het stuur zat. Mooie klokken waarvan één de standaard geleverde toerenteller, wat ook bijzonder was voor die tijd. Op het middenconsole nog drie naar de bestuurder gerichte meters voor onder andere de olie- en watertemperatuur. Wat was dat een heerlijke auto en hij lag als een bok op de weg.

John Vroom
johnvroom@planet.nl

HAAGSE GELUIDEN de laatste

Haagse Geluiden gaat over Haagse muziek, dansgelegenheden, muziekwinkels en platenzaken in de jaren '50, '60 en '70.

Basgitarist Klaasje van der Wal

Klaasje van der Wal werd - zoals veel Haagse popartiesten - geboren in de Zuiderparkbuurt, in de Vreeswijkstraat, op 1 februari 1949. Hij was de oudste zoon van een hoofdagent van de politie. Er zijn meer bekende Hagenaars in de Vreeswijkstraat geboren, zoals Kees van Kooten en René Bom, voormalig nachtburgemeester van Den Haag. Reeds op de lagere school gaf Klaasje blijk van zijn liefde voor muziek. Op zijn tiende kreeg hij zijn eerste gitaar.

Hij ging naar de Zuiderpark HBS, waar hij al snel een schoolband oprichtte. Op dat moment was hij nogal gegrepen door Indo rock en The Beatles. Ze speelden regelmatig op allerlei (school) feesten en brachten het zelfs tot de legendarische Marathon. Zoals ook andere leden van Haagse

bands die daar op school zaten (b.v. Rinus Gerritsen/ Peter de Ronde, beide Golden Earrings en Peter de Looft/ Bert Winter, beide Scarlets) werd hij door de directie van de school voor de keuze gesteld: het lange haar eraf of van school. Hij koos voor het laatste. Op de valreep had hij nog wel samen met de handarbeidleraar zijn eerste elektrische gitaar gebouwd. Midden jaren zestig speelt Klaasje in een band met onder andere Rudy van Byern en Jay Baar (Q '65). De eerste jaren speelde hij op de Danelecto Longhorn basgitaar, gevolgd door de Fender Precision Bass en de Jazz Fender. Samen met

fenomeen Adje Lagorwaard richtte Klaasje in 1965 de legendarische band The Kick op in gebouw De Drie Stoepen. De andere bandleden waren Felix Bastiaanse ('mooie Felix'), striptekenaar Johnny Bakker (de man met het langste haar van Nederland), Henk Jantzen, Beer Klaasse (later o.a. Q65), en de latere producer Hans van Oosterhout. De band heeft ongeveer drie maanden bestaan. Johnny en Henk vormden later het blues-duo The Subterraneans. In 1966 werd Klaasje door manager Fritz Al gevraagd om als sologitarist in de beatband The Davies te komen spelen, met Dick van Straaten, Aat v.d. Valk, Carl ter Hennepe en Hans Kuhbach. De band heeft bestaan tot 1967. Ze stonden onder andere in het voorprogramma bij The Small Faces, Manfred Mann en The Who. In 1967 werd hij door Jacques Senf en Robbie van Leeuwen benaderd voor een nieuw te vormen band. Dat werd Shocking Blue. Klaasje

bedacht de bandnaam en hij is ook verantwoordelijk voor het beginloopje op de wereldhit Venus. Als Shocking Blue in 1971 terugkomt van de tournee door Japan, besluit hij dat het mooi geweest is en stopt met muziek. Hij wil zijn tijd aan zijn gezin wijden en studeren om een maatschappelijke carrière op te bouwen. Maar het bloed gaat waar het niet kruipen kan en in 1972 richt Klaasje de rockband Antilope op, met Steve Allet, Dick Jongman en Gerard Korff. Ze maken drie singles en hebben bescheiden succes in Nederland en Duitsland. Het mooiste compliment dat hij ooit heeft gekregen, kwam van Krist Novoselic van Nirvana die over Klaasje zei: "He's the bass player God". De eerste single van Nirvana was trouwens een cover van het Shocking Blue nummer Love

Buzz. In 1980 spelen zowel The Kick, Shocking Blue en The Subterraneans op de legendarische Haagse Beatnach. In 1974 valt het muzikale doek voor Klaasje definitief. Nog af en toe verschijnt hij op tv om over zijn muzikale herinneringen te praten, met name over Shocking Blue en zijn grote vriendin, de helaas te vroeg overleden Mariska Veres. De ereburger van Den Haag heeft zijn persoonlijke tragedie wel gehad: in 2010 overleed zijn vrouw Monique en in 2016 zijn dochter Sandy. Klaasje overleed op 12 februari 2018, op 69-jarige leeftijd. Een trieste Barry Hay herdacht hem met de uitspraak "De mooie jongen van Den Haag is dood". Klaasje was een prominent lid van de voormalige Haagse Jeugdbende De Haagse Wildhoef Kikkers uit de jaren zestig van de vorige eeuw, een versierder, altijd goedlachs, een voortreffelijk bassist en last but not least: hij was een goede vriend van mij.

Robert Mindé
romin@ziggo.nl

WWW.VOLKSUNIVERSITEITDENHAAG.NL

GROEIEN DOE JE SAMEN BIJ VOLKSUNIVERSITEIT DEN HAAG CURSUSSEN - WORKSHOPS - LEZINGEN

TALEN, PERSOONLIJKE GROEI, CREËREN & CULTUUR

De mooiste busreizen

Gewoon perfect geregeld.

Dresden, Leipzig en Weimar 8-daagse busreis	reiscode: ebhoh01	vanaf p.p. € 849
De Engelse Riviera 8-daagse busreis	reiscode: ebply01	vanaf p.p. € 899
Relaxen aan het Meer van Levico 10-daagse busreis	reiscode: eblev04	vanaf p.p. € 969
André Rieu in Leipzig 6-daagse busreis	reiscode: eflpz01	vanaf p.p. € 989
Crikvenica aan de Bloemenriviera 10-daagse busreis	reiscode: ebckv04	vanaf p.p. € 999
De fantastische Fjorden 10-daagse busreis	reiscode: eeno305	vanaf p.p. € 1579

www.dejongintra.nl/busreizen
 Bel 0180 - 457 803
 of ga naar uw ANVR-Reisbureau

de Jong Intra
vakanties

Reissom o.b.v. 2 personen
Inclusief reserveringskosten, Calamiteitenfonds en SGR-bijdrage

MEUBELSTOFFEERDERIJ LODEWIJK
Al 4 generaties uw Ambachtelijke Meubelstofeerderij

75 jaar

Ambachtelijke Meubelstofeerderij Lodewijk is er voor uw totale meubelrestauratie.

Gespecialiseerd in:

- Herstoffering van banken en fauteuils
- Vernieuwing van binnenwerken
- Fauteuils en politoeren
- Leerreparatie
- Antiekrestauratie
- Biezen-, rieten- en rotanstoelen
- Vloerbedekking en gordijnen

Optimale service, garantie en kwaliteit. Wij halen en brengen gratis!

Keuze uit méér dan 600 soorten bekledingsstof. Kom langs in onze winkel met uw stoel of fauteuil. Of één van onze medewerkers komt bij u langs met onze mobiele winkel, waarna we u direct een offerte kunnen doen.

Stoffering Lodewijk (hoofdvestiging) Reinkenstraat 111 Den Haag 070-3922344
 Voor informatie of een vrijblijvende offerte ons centrale nummer: 0800-5633945 (gratis)

WWW.STOFFERINGLODEWIJK.NL

Eropuit!

Organiseert u een leuke activiteit waar onze lezers blij van worden? Mail uw activiteiten of tips naar info@dehaagsetijden.nl of bel: 070 - 360 76 76

GRATIS TAXATIEDAGEN
Elke woensdag en donderdag van 10.00 tot 16.00 uur

Elke WOENSDAG: munten, postzegels, bankbiljetten en ansichtkaarten
 Ergens slingeren nog de postzegelalbums van opa op zolder. Waar zijn de munten van pa eigenlijk gebleven? En zijn die ansichtkaarten bestemd voor het oud papier? Moeten we die oude bankbiljetten inleveren?

Elke DONDERDAG: goud, zilver, sieraden, kunst, antiek, militaria en Pokémonkaarten
 In de la ligt nog die gouden ketting van oma. Ergens ligt nog een potje met oude sieraden. Dat oude beeldje of die zilveren miniatuurtjes in de kast, zijn die nog wat waard? Hebben die oude onderscheidingen en militaire spullen nog waarde? Zijn Pokémonkaarten interessant?

U bent niet de enige met vragen over stukken die bij u thuis liggen. Om hier een antwoord op te krijgen organiseert **Heritage Auctions Europe** deze open inloopdagen van 10.00 tot 16.00 uur. Bezoek ons op de Energieweg 7 te IJsselstein, vlakbij Utrecht, voor een gratis en vrijblijvende taxatie met een kopje koffie. Aansluitend krijgt u desgewenst advies met betrekking tot verkoop of verzekering. Voor meer informatie: **030-6063944** en www.ha-europe.com. Bel ons ook even als u meerdere zaken (bv. munten en sieraden) op 1 dag wil combineren. Tot ziens in IJsselstein!

Haags Gedoe

Schrijfster Yvonne Keuls vertelt over bijzondere ontmoetingen in haar geliefde woonplaats Den Haag. Zangeres Jeannette Scheffer en gitarist Rik Fennis zingen de mooiste klassiekers over Den Haag en Scheveningen. Een feest van herkenning! Tussendoor wordt er gezellig gekletst door de twee dames en gaan ze wat dieper in op enkele details uit hun voorstelling. Het drietal verstaat hun vak en verzorgt steevast een heerlijke ontspannen avond met veel vrolijkheid. Yvonne Keuls is geliefd bij velen en geniet landelijke bekendheid en ver daarbuiten. Ze heeft een voorbeeldfunctie voor meerdere generaties. Rik Fennis is conservatorium geschoold gitarist, speelt alle stijlen, is componist en arrangeur voor diverse bekende artiesten. Jeanette is zangeres en comédienne en zingt naast het sterke vrouwen repertoire ook eigen nummers met vaak een komische inslag.

Wanneer & waar: do 28 dec, Muzee Scheveningen, Neptunusstraat 90-92
 Meer info via muzeescheveningen.nl

Sjaak Bral - Vaarwel 2023

Traditiegetrouw sluit Diligentia het jaar af met een spetterende oudejaarsconference van Sjaak Bral. De geboren en getogen Hagenees neemt 2023 geheel op eigen wijze met je door. Ieder jaar krijgt de oudejaarsconference die het verdient. Maar dan wel van de meester zelf: Sjaak Bral. Traditiegetrouw sluit Sjaak het jaar met ons af in Diligentia. Sjaak fileert 2023. Hij scheidt het nieuws van echt en nep, knipt de hoofd- van de bijzaken los en verpakt het grote én kleine leed in een heerlijke theateravond volop humor, muziek en snedige analyses. Omzien naar 2023, nog één keertje, waarom niet? Daarna: voluit voorwaarts. Wie te lang achteromkijkt, stoot zijn hoofd aan de toekomst.

Wanneer & waar: do 28 t/m zo 31 dec, Theater Diligentia, Lange Voorhout 5
 Meer info via diligentia-pepijn.nl

Lunchconcert Ensemble Rossignol

Ensemble Rossignol bestaat uit Alice Gort-Switynk klassiek zang (sopraan)/ blokfluiten en Elly van Munster chitarrone/ gitaar. Het ensemble dankt haar naam aan het eerste concert dat zij gaven, met als thema: de virtuoze zang van het 'Engels Nachtegaeltje'. Hun virtuositeit, verfijnde, speelse, inspirerende, betoverende en muzikale spel, doen denken aan de zang van de nachtegaal. Ensemble Rossignol treedt sinds 1998 regelmatig op door heel Nederland, met zeer gevarieerde concertprogramma's. Brandend verlangen; de pijn zal zoet zijn en je blijft erin geloven, dat vele tranen een stenen hart kunnen ontroeren (Mauro Giuliani). Verlangen naar het einde van het lijden; je zorgen zullen voorbij zijn en je zal rust vinden. In de stilte van de nacht, neemt een oude man zijn harp en zingt. De natuur ritselt en fluistert: "Slaap zacht oude man". De ziel glijdt over de glinsterende golven, het avondrood danst rondom de wiegende boot, vaarwel! (Franz Schubert). Liefdesverlangen; een stem roept vanuit de bergspleet: "Wat is het nut van de angst? Het verstoort de vrede en is een verterende gloed! Het vervult je verlangen niet." (Louis Spohr).

Wanneer & waar: do 4 jan, Theater Ludens, Burgemeester Feithplein 95, Leidschendam-Voorburg
 Meer info via theaterludens.nl

Marcello en Els (W)eten Wat Lekker Is

Bistro Café Loft

Geroosterde wildzwijnribben in bourbon-kersensaus, geitenyoghurt en ingelegde komkommer. Een recept voor 5 porties.

In de vorige aflevering schreven we over een bijzonder plekje in Den Haag: restaurant Loft van chefkok Joshua. Loft gaat binnenkort ook enkele gerechten aanbieden met verantwoorde vleesproducten. Vandaag een lastig recept van deze bijzondere chef. Als je alles kan kopen of vinden dan moet je een creatieve oplossing bedenken...

INGREDIËNTEN

Voor de ribben:
2,5 kilo Spareribs van wildzwijn (anders mooi biologisch varken), beetje zout
Voor de kersensaus:
175gr ui, 15gr knoflook, 40g topkwaliteit Spaanse olijfolie, 10g scherpe paprikapoeder, 100ml bourbon, 75g Bigarreaux kersen, 375g tomatensaus (knoflook, ui, tijm, enz.), 50ml citroensap, 100ml sherryazijn, 80g honing, 15g riethoning als je dat hebt, 70ml worcestershiresaus, zout

INGREDIËNTEN

Voor de ingelegde komkommer:
375gr komkommer, 10gr suiker, 10gr zout, 25ml witte wijnazijn, 25ml warm water

EXTRA

30 stuks Mexicaanse tortilla's (kant en klaar), 1 pond (huisgemaakte geiten)yoghurt

BEREIDING

Spareribs:
Breng de ribbetjes op smaak met zout, snijd ze in tweeën en kook ze in kokend gezouten water op middelhoog vuur ongeveer 30 minuten tot ze volledig gaar zijn. Haal het eruit en bewaar het in de koelkast of op kamertemperatuur.
Bourbon-kersensaus:
Snipper de ui en bak deze met de olie tot deze heel zacht is. Voeg de paprika toe en meng, vermijd roosteren. Voeg de rest van de ingrediënten toe en meng terwijl het heet is. Giet het vervolgens door een zeef. De saus moet glad en klontervrij zijn. Zet het vuur laag en kook ongeveer 20 minuten tot het een dikke, honingachtige en romige textuur heeft. Proef en voeg indien nodig meer zout, azijn of suiker toe.

Ingelegde komkommer:

Snijd de komkommers fijn op een mandoline en doe samen met de suiker, azijn en warm water in een kom en meng goed. Dit kan ruim van tevoren.

TOT SLOT

Lak de ribben aan beide kanten met de bourbon-kersensaus. Rooster ze 30 tot 40 minuten in de oven op 180°C Lak de ribben elke 10 minuten opnieuw tot ze super gekaramelliseerd zijn. Verwarm de tortilla's aan een kant op de bakplaat. Leg de spareribs op een dienblad, samen met een mooie

schaal yoghurt, de ingelegde komkommers en de tortilla's. Best wat werk maar shared dining van hoog niveau! Eet smakelijk.

Op een rijtje

Bistro Café Loft
Pomonaplein 49a, den Haag
070 22 53 569
cafe@loftdenhaag.nl
www.loftdenhaag.nl

Ontbijt	v.a. € 8,50
Lunch	v.a. € 11,50
Pizza	v.a. € 11,95
Diner	v.a. € 16,95
Drankjes	normaal

wo t/m za	10.00 - 20.30 uur
zo	10.00 - 17.30 uur
Let op.	Diner alleen op vrijdag en zaterdag 17.00 - 20.30 uur

Een geheugen barstensvol herinneringen

De van origine Haagse schrijfster Trees Kleine-von Scheven wilde niet bepaald de vuile was buitenhangen. Toch sloot zij zich aan bij de Voorschotense Schrijvers Kring (VSK) en begon haar memoires op papier te zetten. Trees, een volbloed Haagse, is geboren en getogen in een hotelletje dat in de jaren dertig tot zestig gevestigd was op de hoek van de Gortstraat en de Spuistraat. Als kind maakte zij er van alles mee. Zij schreef haar herinneringen in een potpourri van menselijke verhalen, wat uiteindelijk leidde tot het boek *Hotel von Scheven - De kroniek van een familiehotel*.

Trees projecteerde de ene na de andere mijmering op papier. Zo schreef zij hoe haar vader af en toe de doos met het opschrift 'Gevonden voorwerpen' tevoorschijn haalde als hij een nieuwe leesbril nodig had. Voor de kinderen Von Scheven was het een avontuur als deze grote margarine-doos plechtig openging, vaak op een zondag wanneer er geen hotelgasten waren. Trees: "Bij het openen van de doos verspreidde zich een merkwaardige geur. Als een van ons zijn neus dichtkneep, deden de anderen dat automatisch ook. We gniffelden en griezelden wanneer we de spullen in de doos zagen liggen. De meeste aandacht ging uit naar de boven- en ondergebitten. Dan waren er legio kammen, borstels, scheerspullen en tan-

denborstels. Maar ook halfvolle zakjes tabak, sierlijke sigarenpijpjes, armbandjes, kettingen, een doosje met een paar ringen en wat losse oorbellen. Ik had altijd medelijden met zo'n zielig eenzaam oorbelletje. Zakmes- sen waren voor mijn broers het mooiste. Soms mochten ze er een vasthouden. Ook lag er eens een hoortoestel tussen, dat was een gek vies ding. Vader probeerde alle leesbrillen uit op de kleine letters van een krant. Bril op, bril af. De beste leesbril verdween in zijn brillenkoker.

Interieur hotel Scheven

Als het ritueel ten einde liep, klonk het uit vaders mond: 'Nu eerst handen wassen.'

De kroniek die Trees schreef bevat vier delen. In het eerste deel mijmert ze over de generatie van haar opa's en oma's. Haar opa, der Alte, verborg zijn vermogen door de bankbiljetten achter het behang te plakken, en een kring van een tante kon haar kloosterplannen niet onderdrukken. In het tweede deel vertelt Trees over haar jeugdjaren, zoals over de taartjes die zij haalde bij het statige maison Krul. In het der-

Het gezin Von Scheven bij de Gevangenpoort met Trees uiterst links

de deel passeren de meest flamboyante hotelgasten de revue. Die wanen de lezer in een comedyscene van hotel Fawltly Towers. Het vierde deel sluit af met diverse opzienbarende gebeurtenissen in en rond het hotel, waaronder de vliegtuigbom die op 26 februari 1945 ter hoogte van Spuistraat 11 ontplofte met vele doden en gewonden tot gevolg.

Trees: "Ineens was daar die enorme, afschuwelijke, keiharde, zware dreun. Het ging door je hele lijf. Je werd opgetild en voorover gesmeten. Onze ogen en oren deden zeer en je kon

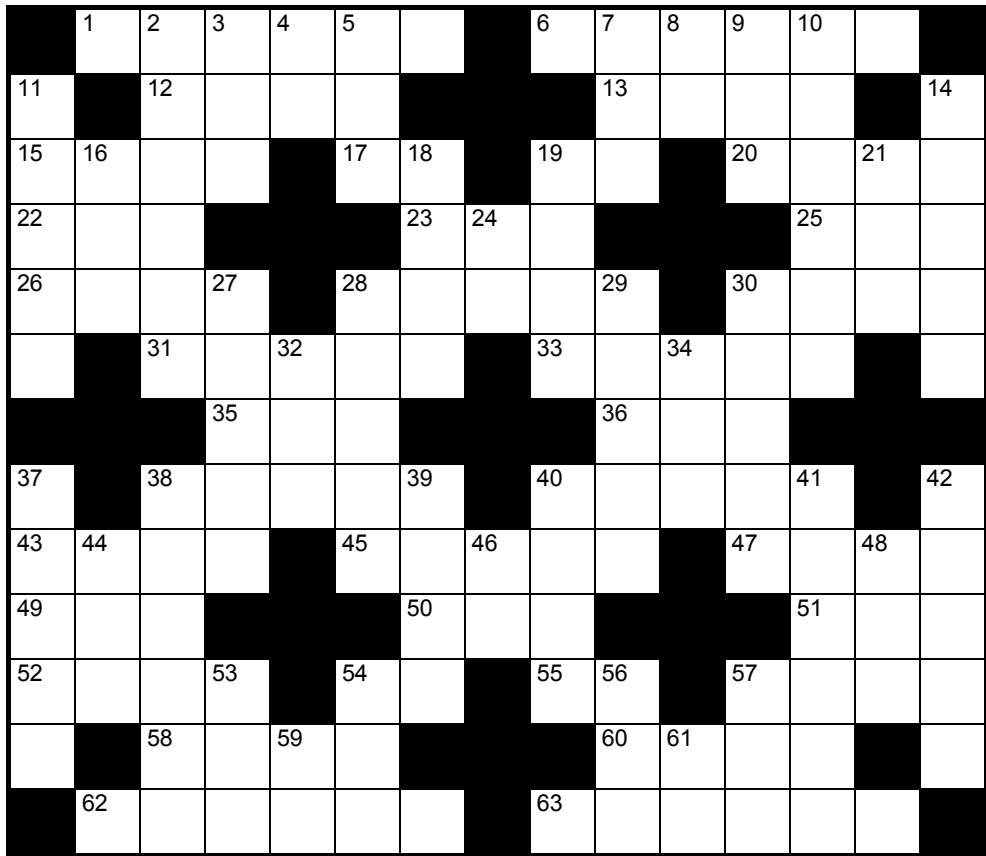
amper slikken. Bijna alle ruiten waren gesprongen en op straat gevallen. Toen kwam vader naar ons toe, pakte ons stuk voor stuk even stevig vast en gaf ons een kus op het hoofd. Een onvergetelijk moment. We voelden vrede, al was het oorlog."

Nico Fennes
nico.fennes@gmail.com

Nieuwsgierig geworden? Op de site www.life-in-letters.nl leest u meer over Trees en haar boek *Hotel von Scheven - De kroniek van een familiehotel*.

1 KRUISWOORDPUZZEL

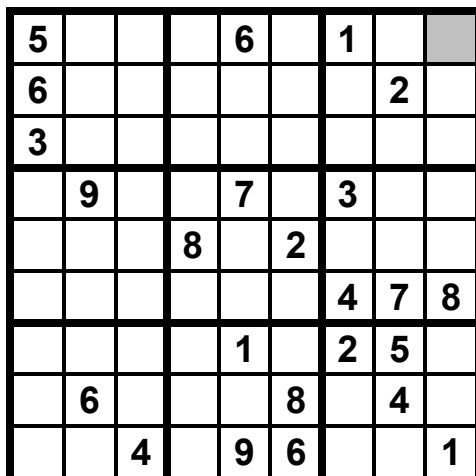
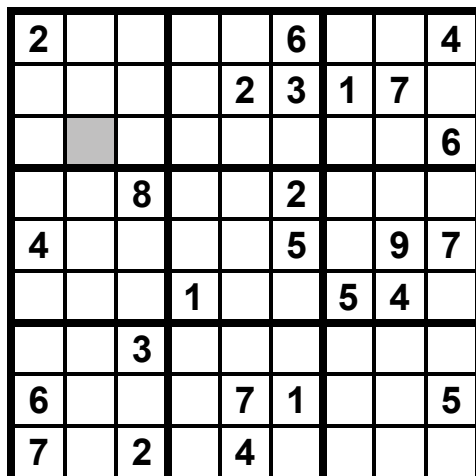

Horizontaal: 1 rooster 6 naar 12 vruchtbare plaats 13 bakplaats 15 erkentelijkheid 17 soortelijk gewicht 19 uitroep van pijn 20 plan 22 optreden 23 enzovoort 25 een weinig 26 herkauwer 28 brandverf 30 smekend verzoek 31 dieren tuin 33 vorderen 35 domoor 36 paling 38 toorn 40 chr. feest 43 pl. in Duitsland 45 intiem 47 onaangenaam koud 49 keurig 50 strafwerktuig 51 scheepstouw 52 stof 54 Frans lidwoord 55 zangnoot 57 naarling 58 ijshut 60 Spaanse schilder 62 zelfzuchtig mens 63 ontwerp.

Verticaal: 2 tegen 3 deel v.e. schoen 4 boom 5 snijwerktuig 7 kilte 8 en volgende 9 steensoort 10 als 11 staat in Amerika 14 kookgerei 16 tennisterm 18 klipgeit 19 werelddeel 21 plechtige gelofte 24 achter 27 vorstenzetel 28 slot 29 slingerplant 30 omsingeling 32 afslagplaats bij golf 34 sluis 37 limonade 38 legaal 39 Ierland 40 vrucht 41 voordelig 42 windje 44 biljartstok 46 Japans bordspel 48 tijdstip 53 ik 54 ongebonden 56 pl. in Gelderland 57 profeet 59 Chinese munt 61 spil.

41	58	4	48	38	52	6	31	55
----	----	---	----	----	----	---	----	----

2 SUDOKU

Puzzel & Win!

Mocht u de oplossingen weten van de puzzels op deze pagina, dan maakt u kans op deze leuke prijs van de Zondagochtend-concerten.

U kunt de oplossingen tot donderdag 4 januari mailen naar puzzel@dehaagsetijden.nl

Concert van Bill Baker's Big Band op zondag 14 januari 2024

Wij geven maar liefst 5 x 2 kaarten (t.w.v € 18,-) van dit leuke concert weg!

World Forum Theater, Churchillplein 10, Den Haag www.zondagochtendconcerten.nl, 010 4225244

Oplossingen vorige editie:
Kruiswoordpuzzel: Kerstkrans
Sudoku: 4

De Elvis Presley Old Indian Jumpsuit Kersthangers gaan naar:
Huub Lausberg te Nootdorp
Atty Akeroyd te Leidschendam

Wij feliciteren de winnaars van de vorige editie met een mooie prijs, aangeboden door de Fifties Store.

Let op! U dient de prijs zelf op te halen bij de Fifties Store.

3 WOORDZOEKER

M	Y	Z	N	E	T	V	Z	O	R	L	S
T	A	P	N	E	R	O	T	L	E	O	K
E	E	A	E	D	E	L	E	N	R	O	O
I	L	M	S	M	D	N	D	E	I	P	O
W	O	R	E	B	D	R	I	S	V	R	R
K	O	R	W	K	O	I	S	I	E		
I	K	O	O	O	M	M	U	A	E	C	I
L	N	P	N	E	V	O	M	R	R	H	W
E	E	R	D	H	D	L	D	E	K	T	E
R	E	I	E	O	U	O	A	P	L	I	L
A	T	V	R	E	E	I	R	A	E	N	I
P	S	E	S	S	A	Y	S	P	I	G	G

Edelen	Koper	Paperassen	Vlaai
Enzym	Kruid	Parel	Welig
Essay	Looprichting	Prive	Wierook
Gipsy	Maasbommel	Prodeo	Wonder
Ineen	Modder	Relikwie	Woonhuis
Koeltoren	Noord	Rivierklei	Zoemer
Komeet	Oehoe	Steenkool	

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

VIER KEER PER JAAR VERSCHIJNT ER EEN SPECIALE EDITIE VAN DE HAAGSE TIJDEN

In deze specials geven wij extra advertentieruimte weg of ontvangt u een mooie korting bij afdruk van een 1/8 advertentiepagina. Reserveer snel een plek in deze bijzondere uitgaves en bereik circa 175.000 lezers per editie.

Bel 070 - 360 76 76 of kijk op www.dehaagsetijden.nl.

VOORJAAR- • EROPUIT- • ZORG- • WOONSPECIAL

